

MUSLIMSKE INDVANDRERE OG EFTERKOMMERES HOLDNING TIL FRIHEDSRETTIGHEDER

I perioden oktober til november 2007 gennemførte Danmarks Statistik for CEPOS en meningsmåling af 1.746 første- og andengenerationsindvandrere fra muslimske lande. Målingen giver et sjældent indblik i første- og andengenerationsindvandreres holdninger til en række værdipolitiske spørgsmål. I dette notat stiller vi skarpt på nydanskernes holdninger til Sharia-lovgivning, indgreb i ytringsfriheden og den personlige frihed. Resultaterne peger i forskellige retninger, og føjer dermed nuancer til vores viden om nydanskernes værdipolitiske holdninger. Resultaterne indikerer for det første, at der kun er ringe opbakning til indførsel af Sharia ad lovgivningsmæssig vej i Danmark, som næsten otte ud af ti nydanskere er imod. Men nydanskernes opbakning til demokratiske normer som ytringsfrihed og personlig frihed er ikke så stærk som afvisningen af Sharia. Hver anden er tilhænger af et forbud mod bøger og film, der angriber religion, og mere end hver fjerde er tilhænger af et forbud mod homoseksualitet.

Indledning

I de senere års udlændingedeбат har karakteren og udstrækningen af nydanskernes demokratiske sindelag ofte spillet hovedrollen. For at kvalificere debatten om nydanskernes demokratiske holdninger har Danmarks Statistik for CEPOS gennemført en spørgeskemaundersøgelse af et repræsentativt udsnit af indvandrere og efterkommere fra muslimske lande. Undersøgelsen giver indblik i, hvordan indvandrere til Danmark og deres efterkommere forholder sig til dansk kultur, frihedsrettigheder og demokratiske normer og institutioner. I dette notat stiller vi skarpt på nydanskernes holdning til disse.

Spørgeskemaet

I perioden oktober-november 2007 gennemførte Danmarks Statistik på vegne af CEPOS en spørgeskemaundersøgelse blandt et repræsentativt udsnit af gammeldanskere samt første- og andengenerationsindvandrere. Undersøgelsen adskiller sig fra typiske spørgeskemaundersøgelser i to vigtige henseender. For det første er antallet af deltagere usædvanligt stort: i alt 2.768 respondenter har svaret på undersøgelsens spørgsmål. Den usædvanligt store stikprøvestørrelse gør det muligt at undersøge forskelle mellem undergrupper af befolkningen, for hvem den typiske spørgeskemaundersøgelse ikke har tilstrækkeligt mange respondenter.

For det andet indeholder stikprøven en såkaldt 'boosted sample' af første- og andengenerationsindvandrere, der udgør knap to tredjedele af respondenterne, i alt 1.746. Overrepræsentationen af første- og andengenerationsindvandrere i stikprøven gør det muligt at tegne et ret præcist billede af gruppens holdninger til en række væsentlige samfundsspørgsmål. Det er væsentligt, idet indvandrere og efterkommere typisk udgør for lille en del af stikprøver til at kunne blive genstand for særskilt undersøgelse.

Resultater

Dette notat baserer sig på svarene på tre spørgsmål, der retter sig mod nydanskernes holdninger til ytringsfrihed, personlig frihed og retsstat. Tabel 1 gengiver spørgsmålene, som de blev stillet i undersøgelsen.

Tabel 1: Spørgsmål anvendt i analysen

Spørgsmål	Svarmuligheder
Finder du, at den danske lovgivning i højere grad bør afspejle Sharia-lovgivningen?	Ja/Nej/Nægter at svare/Ved ikke
Hvor enig eller uenig er du i følgende udsagn?: "Lovgivningen bør forbyde bøger og film, der angriber religion"	Helt enig/Delvist enig/Delvist uenig/Helt uenig/Kan ikke vælge/Nægter at svare/Ved ikke
Mener du, at lovgivningen bør forbyde homoseksuelle at dyrke deres seksualitet?	Ja/Nej/Nægter at svare/Ved ikke

Den øverste række i tabel 2 viser fordelingen af svar på spørgsmålet om indførelse af Sharia-lovgivning i Danmark. Som tabellen viser, er holdningen blandt indvandrere og efterkommere ret klar: et overvældende flertal, næsten fire ud af fem, svarer nej på spørgsmålet. Kun godt én ud af ti mener, at den danske lovgivning i højere grad bør afspejle Sharia-lovgivningen.¹

Tabel 2: Nydanskernes svar på spørgsmål om Sharia, bogforbud og homoseksualitet

	Ja/Enig/ Delvist enig	Nej/Delvist uenig/uenig	Ved ikke
"Den danske lovgivning [bør] i højere grad afspejle Sharia-lovgivningen"	11%	77%	12%
"Lovgivningen bør forbyde bøger og film, der angriber religion"	50%	37%	13%
"Lovgivningen bør forbyde homoseksuelle at dyrke deres seksualitet"	28%	65%	7%
Enig i <i>både</i> "Lovgivningen bør forbyde bøger og film, der angriber religion" <i>og</i> "Lovgivningen bør forbyde homoseksuelle at dyrke deres seksualitet"	19%	64%	18%

Kilde: Survey gennemført af Danmarks Statistik, oktober-november 2007. N = 1719 - 1724

Konklusioner på baggrund af meningsmålinger bør altid tage højde for, at svarpersoner er notorisk følsomme over for små variationer i spørgsmålsformulering. Der er således altid en risiko for, at et resultat i en meningsmåling er drevet af spørgsmålets ordlyd snarere end stabile holdninger hos svarpersonerne selv. Men der er ikke meget, der tyder på, at svarfordelingen på spørgsmålet om Sharia skal tilskrives formuleringen af spørgsmålet selv. Når der således spørges til, om dansk lovgivning "(...) i højere grad bør afspejle Sharia-lovgivningen" lades spørgsmålet åbent for et bredt spektrum af fortolkninger. Den åbne formulering gør det muligt selv for svarpersoner, der kun vil tilstå Sharia en begrænset rolle i

¹ Til sammenligning er den tilsvarende andel blandt gammeldanskere på knap 3 pct.

dansk ret at svare bekræftende på spørgsmålet. Den ringe opbakning kan således næppe tilskrives en særligt restriktiv spørgsmålsformulering.

Som sammenligningsgrundlag inkluderer tabel 2 svarfordelingen for to andre spørgsmål, der indgik i undersøgelsen. Spørgsmålene drejer sig om centrale frihedsrettigheder: for det første et spørgsmål om svarpersonens holdning til et forbud mod bøger og film, der angriber religion. For det andet et spørgsmål om svarpersonens holdning til at forbyde homoseksuelle at praktisere deres seksualitet. Som de to midterste rækker i tabel 2 viser, er en betydelig andel af indvandrere og efterkommere parate til betydelige indskrænkninger i ytringsfriheden og den personlige frihed: hver anden (50 pct.) indvandrer eller efterkommer fra muslimske lande bakker op om et forbud mod bøger og film, der angriber religion, mens mere end hver fjerde (28 pct.) bakker op om et forbud mod homoseksualitet. Til sammenligning er det kun 15 pct. af gammeldanskere der vil forbyde at angribe religion i bøger og film og 3 pct. der vil lovgive mod homoseksualitet.

Den nederste række i tabel 2 samler de svarpersoner, der har svaret bekræftende på både spørgsmålet om bogforbud og spørgsmålet om forbud mod homoseksualitet. Som det fremgår svarer 19 pct. bekræftende på begge spørgsmål. Med andre ord: knap hver femte indvandrer eller efterkommer fra et muslimsk land er tilhænger af *både* et forbud mod bøger og film, der angriber religion *og* et forbud mod homoseksualitet. Hver tredje indvandrer (33 pct.) svarer bekræftende på ét af de to spørgsmål.

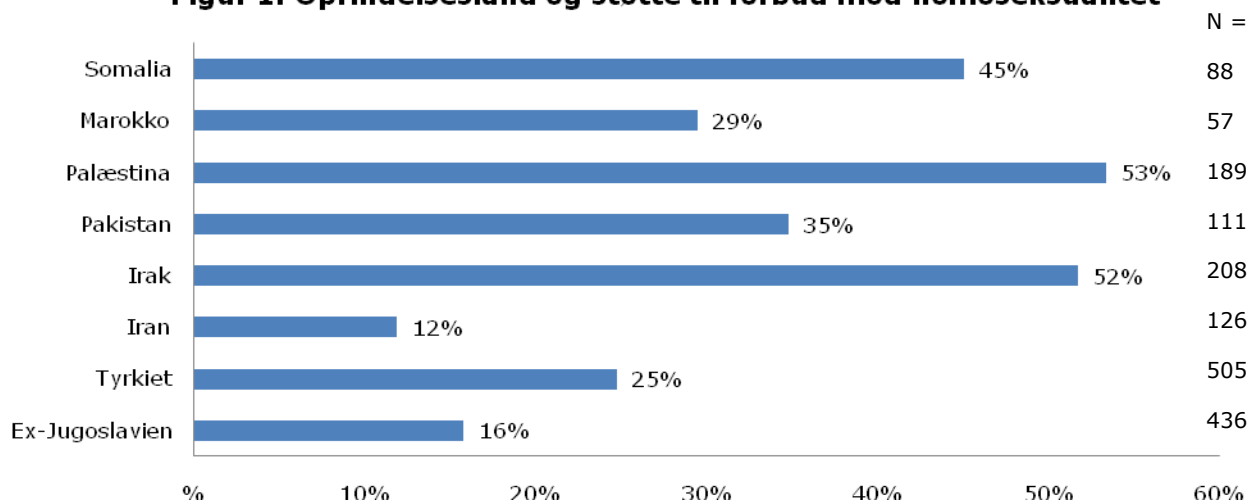
Forskelle mellem forskellige nationale grupper af indvandrere

De fleste af analyserne i dette notat baserer sig på en sondring mellem gammeldanskere og nydanskere.² Men der findes også interessant variation internt i gruppen af nydanskere. Figur 1 viser andelen af nydanskere der erklærer sig enige i spørgsmålet om et lovforbud mod homoseksualitet, opdelt efter oprindelsesland.³ Som figuren viser, har oprindelsesland ganske meget at sige om respondentens holdning til homoseksualitet. Opbakningen til et forbud mod homoseksualitet varierer således mellem Iranske og Ex-Jugoslaviske indvandrere og efterkommere, hos hvem andelen er 12-16 pct., og indvandrere og efterkommere fra Somalia, Palæstina og Irak, blandt hvem mellem 45 og 53 pct. støtter et forbud mod homoseksualitet. I tolkningen af figuren skal man dog være opmærksom på, at der for visse lande er relativt få respondenter (specielt Marokko og Somalia), hvorfor tallene skal tolkes med en vis forsigtighed. Til højre i figuren er vist antal respondenter fra hvert oprindelsesland.

² Kategoriseringen stammer fra Danmarks Statistik, der definerer en respondent som dansker (her: gammeldansker) hvis mindst én forælder er født i Danmark og indvandrer eller efterkommer (her: nydansker) hvis respondenter selv eller begge forældre er født i udlandet. Denne undersøgelse fokuserer på indvandrere og efterkommere fra muslimske lande.

³ Data er vægтет (poststratificeret) efter alder og uddannelse. Vægtingen påvirker ikke resultaterne i betydelig grad.

Figur 1: Oprindelsesland og støtte til forbud mod homoseksualitet

Figur 1 fortæller os, at den gennemsnitlige indvandrer fra lande som Bosnien, Kroatien og Iran er langt mindre tilbøjelig til at støtte et forbud mod homoseksualitet end den gennemsnitlige indvandrer fra lande som Irak og Palæstina. Men den efterlader en række spørgsmål om, hvor forskellen kommer fra. En oplagt forklaring på mønsteret er, at oprindelseslandene adskiller sig med hensyn til hvilke mennesker, der er emigreret fra dem. Det kunne med andre ord være, at det ikke er en egenskab ved landene som sådan, der forklarer forskellene, men kun at mennesker med forskellige religiøse overbevisninger har valgt at udvandre fra dem. Iranske indvandrere til Danmark er for eksempel primært indvandret som følge af den religiøse forfølgelse, der fulgte i kølvandet på landets islamiske revolution i 1979. Derfor er et relativt fåtal af Danmarks iranske indvandrere muslimer. Tilsvarende er danske indvandrere fra det tidligere Jugoslavien primært kommet til landet som følge af krigen på Balkan i 90'erne, hvorfor en del er ortodokse eller ikke-troende.

Nedenfor ses resultaterne opdelt på indvandrere og efterkommere, hvor "ved-ikke" kategorien ikke er medtaget. Tabellen viser, at der ikke er store forskelle mellem indvandrerne og efterkommerne, men at efterkommere er en smule mindre tilbøjelige til at svare, at man skal lovgive mod homoseksualitet. Set i et integrationsperspektiv er dette positivt, men andelen af efterkommerne, der vil lovgive mod homoseksualitet, er stadig væsentligt højere end andelen blandt gammel-danskere. Det indikerer, at integrationen på nogle områder delvist står i stampe. Man kan diskutere i hvilket omfang baggrunden for besvarelsene er religiøs og eventuelt koblet til Sharia, eller blot bunder i en generel modstand mod homoseksualitet, men det står under alle omstændigheder fast, at det danske skolesystem ikke har formået at forklare forskellen mellem på den ene side at tage afstand fra en praksis eller adfærd og på den anden side at lovgive imod denne.

Tabel 3: Mener du, at lovgivningen bør forbyde homoseksuelle at dyrke deres seksualitet?

	Danskere	Indvandrere	Efterkommere
Ja	3%	33%	27%
Nej	97%	67%	73%
Total	100%	100%	100%

Demokratisk sindelag hos nye danskere?

Svarfordelingerne for de øvrige spørgsmål sætter indvandreres og efterkommeres holdning til Sharia-lovgivning i relief. Selv holdninger, der for de fleste vil forekomme meget vidtgående –

herunder må regnes støtte til både et forbud mod religionskritiske bøger og film og et forbud mod homoseksualitet – er mere udbredte end opbakningen til Sharia-lovgivning i Danmark.

Debatten om Sharia på dansk grund taget i betragtning er det i sig selv et opsigtsvækkende resultat. Men resultatet peger også på en generel nødvendighed af at føje nuancer til vores billede af nydanskernes demokratiske sindelag. På den ene side kan man konstatere betydelig opbakning blandt nydanskere til vidtgående indskrænkninger af fundamentale demokratiske frihedsrettigheder. På den anden side har en af de senere års mest omstridte emner i integrationsdebatten – brug af Sharia-lovgivning på dansk grund – kun opbakning blandt omkring 11 pct. af indvandrerne selv.

En anden stor undersøgelse af nydanskernes demokratiske sindelag genfinder dette brogede billede. Integrationsministeriets *Tænk tank om udfordringer for integrationsindsatsen i Danmark* gennemførte i foråret 2006 en spørgeskemaundersøgelse blandt 4478 borgere, herunder 3958 indvandrere og efterkommere.⁴ Undersøgelsen finder på den ene side marginalt større tilslutning til demokratiet som styreform blandt gammeldanskere end blandt nydanskere. Tilsvarende konstaterer den i en gennemgang af andre meningsmålinger – i tråd med resultatet fra nærværende undersøgelse – at nydanskere udtrykker skepsis over for ytringsfrihed når den specifikt sættes i forbindelse med angreb på religioner.⁵

Men Integrationsministeriets tænketanks undersøgelse finder samtidig stærkere opbakning hos nydanskere end hos gammeldanskere til andre frihedsrettigheder, navnlig forsamlings- og religionsfrihederne. For sidstnævntes vedkommende kan 89 pct. af indvandrere og efterkommere erklære sig enige i, at "[d]et er vigtigt, at alle mennesker i Danmark har mulighed for frit at udøve deres religiøse ritualer og bære religiøse symboler". Til sammenligning kan 70 pct. af gammeldanskere erklære sig enige i samme udsagn.⁶

Det gælder altså for både ny- og gammeldanskere, at opbakningen til frihedsrettigheder varierer med hvilken rettighed, der er tale om. Men det er vel at mærke forskellige rettigheder, de to grupper udtrykker reserveret opbakning til. Nydanskere er markant mindre tilbøjelige til at stå vagt om ytringsfrihed, når den sættes specifikt i forbindelse med angreb på religioner. Omvendt er gammeldanskeres opbakning til religionsfrihed en smule mere reserveret, når den forbindes med udøvelse af religiøse ritualer. De senere års debatter om Muhammedtegninger og muslimske tørklæder er utvivlsomt både illustrationer af og medvirkende årsager til disse mønstre i ny- og gammeldanskeres holdninger.

Symmetrien mellem ny- og gammeldanskere er imidlertid ikke fuldstændig. Tag de to eksempler, der blev fremhævet for oven: nydanskernes støtte til forbud mod religionskritiske bøger og film samt gammeldanskeres relativt begrænsede støtte til udøvelse af religiøse ritualer. I det første tilfælde støtter 50 pct. af nydanskere et forbud sammenlignet med kun 15 pct. af gammeldanskere – altså en forskel på 35 procentpoints. I det andet tilfælde er 70 pct. af gammeldanskerne enige i udsagnet mod 89 pct. af nydanskerne – dvs. en forskel på 19 procentpoint. Det gælder altså nok for begge grupper, at deres opbakning til generelle principper mindskes, når der spørges til politisk ømtålelige emner. Men skellet mellem støtte til

⁴ Tænk tanken om udfordringer for integrationsindsatsen i Danmark: "Værdier og normer – blandt udlændinge og danskere", Rapport, Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration, marts 2007, s. 33

⁵ Ibid.: 55

⁶ Ibid.: Bilag A, tabel A56, egne beregninger. 'Ved ikke'-svar er indregnet for at sikre sammenlignelighed med tabel 2.

et generelt princip og støtte til princippet specifikke – og ubekvemme – anvendelse er markant større blandt nydanskere end blandt gammeldanskere, og i øvrigt må det konstateres, at visse religiøse ritualer (omskæring af kvinder eksempelvis) strider mod de liberale frihedsrettigheder

Sammenfatning

Konklusionen på dette notat er firefold. For det første kan vi konstatere, at nydanskernes opbakning til indførelse af Sharia-lovgivning i Danmark er begrænset: kun omkring 11 pct. af indvandrere og efterkommere fra muslimske lande bakker op om idéen. For det andet er der til gengæld andre områder, hvor store andele af de nye danskere ytrer støtte til vidtgående indskrænkninger af grundlæggende frihedsrettigheder. Det gælder forbud mod religionskritiske bøger og film, samt forbud mod homoseksualitet, hvor 50 pct. hhv. 28 pct. bakker op om indskrænkningerne.

For det tredje kan vi også finde et område, hvor gammeldanskerne er mindre tilbøjelige end nydanskerne til at bakke op om en frihedsrettighed: retten til at bære religiøse symboler og udøve religiøse ritualer, som støttes af en lidt større andel af nydanskere end af gammeldanskerne. Resultaterne peger på, at både nydanskere og gammeldanskere oplever en konflikt mellem generelle frihedsprincipper og konkrete anvendelser på ømtålelige områder – henholdsvis religionskritik og brug af religiøse symboler og ritualer. Men det hører – for det fjerde – med til billedet, at skellet mellem opbakningen til principper og opbakningen til ubekvemme anvendelser er tydeligt større blandt nydanskere end blandt gammeldanskere.

Samlet set bekræfter resultaterne, at der er væsentlige forskelle mellem ny- og gammeldanskernes opbakning til grundlæggende frihedsrettigheder. De føjer samtidig nye nuancer til vores billede af nydanskernes demokratiske sindelag. Og de kalder på fortsat opmærksomhed på den værdimæssige integration af nye medborgere.